

Anyázás

Csodaszép gumitörvényt fogadott el az orosz parlament március 13-án: betiltotta az anyázást. A törvény július 1-jén lépett életbe. *Govority matom*: ez a káromkodás finomkodó kifejezése az oroszban, a törvény így pontosítja: a „törvénytelen kifejezések” betiltásáról van szó. Hogy mi minősül törvénytelen kifejezésnek, azzal a törvény nem foglalkozik, minden esetben egy nyelvi bizottság fog dönteni, a bizottság összetételét nem tették közzé, a bizottsági tagság nincs kritériumokhoz kötve.

A tiltás az egész médiára vonatkozik, vagyis a filmre, színházra, rádióra, tévére és internetes portálokra egyaránt. A törvény szigorú: a vétkes médiumok termékei betilthatók, sőt a hordozóeszközök el is kobozhatók. Ismerjük az írógépek és a rádiókészülékek beszállítási kötelezettségét mind a fasiszta, mind a bolsevik államokban; az emberiség ugyanazt szokta újra feltalálni ugyanúgy. A törvény lehetővé teszi, hogy tévéállomásokat becsukjanak, szervereket, számítógépeket elkobozzanak. Egyes hivatalos magyarázók szerint nem segít a bűnösökön az sem, ha a négybetűs szavak egyes betűit kipontozzák, mert hiszen mindenki tudja, mi van kipontozva. A „b...d meg” tehát nem illedelmesebb, mint a „b.szűd meg”, és számomra nyilvánvaló, hogy a „’... meg” sem segít. Illegális kifejezésnek elvileg bármikor bármi minősíthető, és bizonyos vagyok benne, hogy megfelelő kormányzati ösztökélésre a találékonyság csodálatos lehetőségei nyílnak meg a bizottság előtt, amely minden, „az orosz tradíciókkal ellentétes” megnyilvánulást betilthat. A törvény nem rögzíti, hogyan jut a bizottság tudomására a bűntény. Úgy fest, bárki bármikor bárkit és bármit feljelenhet.

Nyilatkozatok lepték el az orosz sajtót. Nekem a legjobban Oleg Tabakov nyilatkozata tetszett: azt mondta, hogy az ő színházában ez a törvény mindössze egyetlen darabot

érinthez, ők ezt kivéve mindig illedelmesek voltak. Orosz szerző művét nevezte meg, én pedig megsértődtem: a kilencvenes évek elején Tabakov moszkvai színháza játszotta a *Csirkefejet*, a fordítás pontos volt, és beszámolók szerint – nem láthattam az előadást, az én saját művelődési minisztériumom kifejezett kérésem ellenére sem támogatta a kiutazásomat – a csúnya szavak az előadásban maradéktalanul elhangzottak.

Honfitársaim büszkélkedni szoktak azzal, hogy más nyelven nem lehet olyan cifrán káromkodni, mint magyarul. Sajnálattal kell közölnöm, hogy oroszul még cifrábban lehet. Nagy nép, nagy nyelv. Magyarról minden csúfságot le lehet fordítani oroszra, fordítva nem. Egyik kedvencem az „otjebisz ná huj” kifejezés. A „jebaty” megfelelője megvan magyarul – török jövevényszó, a „boszorkány” is ebből jön –; a „huj” szintén közismert: szovjet–magyar meccsek előtt a hangosbemondó könyörgése ellenére százezer ember harsogta a huj-huj-hajrát, de a mozgásjelző igévé nemesült „otjebisz” magyarul visszaadhatatlan. Nem mintha ne léteznének nagy nyelvek, amelyek beérik néhány sápadt kicsi csúnya szóval, a „shit” meg a „Scheisse” voltaképpen nem is káromkodás. A lényeg az indulatban van. Magyar színészek imádnak káromkodást illeszteni a szövegbe a rendező és a szerző kifejezett tiltása ellenére is, ezzel mutatván, mennyire szenvedélyesen átélnek az általuk alakított figurák igazát, és az orosz színjátszóktól sem idegen ez a módszer. A posztmodern orosz dráma és film bővelkedik a finomkodóan beszélt nyelvi fordulatoknak nevezett indulatszavakban, csakúgy, mint a Balkánon; irigység, tehetetlenség, kiszolgáltatottság, nyelvi szegénység sűrűsödik össze e kötőszóként használt hangokban; derék tehetségek ugyanúgy használták eddig e fordulatokat, mint tölteléksszavaknál nagyobb szókinccsel nem rendelkező dilettáns önjelöltek.

A törvény nem határozza meg, mikor alkotott művekre vonatkozik a purista nyelvi bizottság intézkedési hatásköre; el tudom képzelni, hogy rég megírt műveket utólag tiltanak be arra hivatkozva, hogy július 1-je után adták elő, sugározták vagy idézték. Kelet-európai fantáziámmal azt is el tudom képzelni, hogy egy színészt egy üveg vodkáért megkérnek: ugyan illesszen már be egy bazmeget a szövegbe; ezt valaki felveszi, feljeleníti és kész. Ha a bűntény hordozója elkobozható, könnyedén ki lehet a hordozó fogalmát terjeszteni a szerzőre vagy a tolmácsolóra, elvégre biológiailag valóban ő a szöveg aktuális hordozója; nincs kizárva, hogy összes műve, egész ténykedése bezárul egyetlen illetlennek talált szó miatt. Ez a gumitörvények behozhatatlan előnye. Törvényesnek pedig bármi törvényes, ha a parlament, esetünkben a дума megszavazta.

Egy korszakot attól nevezünk korszaknak, hogy bizonyos szélsőséges ideák szélesebben, országhatárokat nem ismerve terjednek szét, és uralkodnak két időhatár között. Biztos vagyok benne, hogy Putyin ezúttal is úttörőnek bizonyul, és nagyon sok helyütt fogják követni. De azért voltak ennél rosszabb korok is. Cromwell első intézkedéseként az összes angol színházat betiltotta. Nem vacakolt ilyen-olyan nyelvi törvényekkel, pedig megtehetette volna. Elég lett volna, ha az összes angol szót betiltja, amelyben az „o” hang szerepel, hiszen, mint a *Rómeó és Júliából* is tudjuk, az „o” a női nemi szervet jelentette. Amelyik darabban sokat sóhajtoznak, máris illetlen. Cromwell lusta volt, érvelés helyett a fegyverekben bízott. El kellett telnie néhány évszázadnak, mire a vetés beérett, és – hogy finomodjék a kín – már a fenyegetés is elegendő.

1986-ban belügyminisztériumi engedély kellett a színpadi egyenruha-viseléshez. A Katona József Színház be is adta a *Csirkefej* szövegét, el is olvasták, be is hívták Zsámbékot a BM épületébe. Közölték vele, hogy a darab remek, főleg az idősebb rendőr humanizmusa tetszik nekik, de sajnos azt nem engedélyezhetik, hogy a rendőrök ugyanolyan mocskos szájúak legyenek, mint a többiek, a bazdmegeket az ő szövegükből ki kell húzni. Már folytak a próbák, Zsámbéki közölte a dolgot Ujlakival és Eperjessel. Káromkodtak egy sort, majd elkezdtek úgy mondani a szövegüket, hogy ama két szótag helyén kicsike szünetet tartottak. A közönség majd beszart a röhögéstől a premieren és utána végig, több mint száz előadáson. Tudták a nézők, mi helyett van szünet. Reménytelen dolog a színházi cenzúra, de azért újra meg újra élnek vele. Az igazsághoz tartozik, hogy rengeteg tehetséges ember életét igen szépen tönkre lehet tenni ilyesmivel. Nyamnyam, mondom erre, és az olvasók pontosan értik, hogy voltaképpen azt mondom: a kurva életbe.